

891. 99

lx-55

891.542.3

Կ-53

Վ. ՆՅ-ՎՆՂ

I.

ԵՐԱԶՐ

ԿԱՏԱՐԻԵՑ

(Պատկեր գիտական կենտրոնի)

Արտատպւած «Զաւար» շաբաթաթերթից.

800
161-43

Ա. ԽԱԼԻՔԱՆԻ
Արտատպիչ Մ. Գրիգորեանի
1913

Արազատիպ Մ. Գրիգորեանի.
1913

01.03.2014

19.235

0005 NAL 05

008
30-101

ԵՐԱԶԸ ԿԱՏԱՐԻՔՑ

I.

Առաւօտ էր, ամառային զով առաւօտ: Փայ-
լուն արեւը նոր դուրս եկած իր մօր զրկից
ժպտում էր համեստ կոյսի նման: Թնչունների
քաղցր ու մեղամաղձոտ երգի ձայները միացած
ի մի՛ խնդում էին ու տօնում օրւայ պայծա-
ռութիւնը: Երկինքը կարծես զուգւած-զարդար-
ւած սպասում էր իր հիւրին—արեւին, որ վայ
ու անցնի իր վրայով: Զորս-զին լուռ էր, միայն
հեռից լսում էր մի քաղցր, տանջույի մեղա-
մաղձոտ երգի ձայն, որը կարծես մոռացած
ամեն ինչ՝ ողբում ու գովում էր իր սէրը...

Մի սարի ստորոտում, մի ապառաժոտ ժայռի
կրծքին շինւած էր գիւղի աղբիւրը, որտեղից
ամեն օր ջուր էին տանում գիւղի ջահել աղ-
ջրկները՝ սափորները ուսերին առած:

Գարեգինը զեռ վաղ, շատ վաղ, անհանգստա-
ցած իր տեսած երազով, շտապել էր աղբիւրի
մօտ՝ տեսնելու իր Լուսինն, պատմելու նրան
իր տեսած երազը:

Լուսինն ուշանում էր. Գարեգինը անհանգիստ
տանջւում և ձեռքը աւած գլխին՝ հենւած մի
սպառաժ քարի, ախ ու վախ անելով երգում էր
ու կարծես իմաց անում իր Լուսինին, որ ան-
համբեր սպասում է նրան:

Գալիս էին շատ աղջրկներ սափորները ուսե-
րին, մօտենում աղբիւրին ու ջուր լցնելով յետ
վերադառնում: Իսկ Գարեգինը ուշադրութեամբ
նայում էր գալող-գնացողներին, սակայն չգրա-
նելով իր սպասածին, աչքերը փակում ու շարու-
նակում իր տէրերը:

Ամենքը արդէն հեռացել էին, ոչ ոք չկար
աղբիւրի մօտ. մէն-մէնակ մնացած Գարեգինի

սիրտը՝ ճմլուում էր, նա չէր կարողանում ինքն իրան հաշիւ տալ, թէ ինչո՞ւ ուշացաւ նա: Այս պահուն մէկ էլ հեռւից երևաց մէկը, սափորները ուսերին առած աջ ու ձախ տատանւելով, որը շտապում էր դէպի աղբիւրը: Գարեգինը տեսնելով այդ՝ աչքերը սրեց, հայեացքը ուղղեց դէպի նա և կարծես մոռացաւ իր վիշտն էլ, երազն էլ: Նա վեր ցատկեց անդից և անհամբեր սրտով սկսեց ձեռքով նշան անել: Լուսին տեսնելով Գարեգինին՝ աւելի արագացրեց քայլերը, և երբ հանդիպեցին՝ փարեցին միմեանց ու սկսեցին համբուրւել անյազ:

— Ինչո՞ւ ուշացար սիրելիք, ես այսօր աւելի վաղ եկայ քեզ փնտնելու, պատմելու իմ այն երազը, որը քնելու անգամ չը թողեց. —

— Դէ, պատմիր շուտ. ի՞նչ երազ.

— Օ՛ հոգիս, շատ վատ երազ, չար երազ:

— Մի տանջիր ինձ, շուտ.

— Ահա թէ ինչ, — հոգոցով սկսեց Գարեգինը. — ձմեռ էր, խիստ ձիւն էր եկել, ես գնացել էի քաղաք տանը համար կարևոր բաներ գնելու և երբ վերադառնում էի տուն՝ ճանապարհը կորցրինք, մենք 3-4 հոգի էինք, և յոյսերս դրած նախախնամութեան վրայ՝ շարունակում էինք մեր ճանապարհը: Վրա հասաւ գիշերը, ձիւնը սկսեց գալ աւելի սաստիկ կերպով և թափւել ուղղակի: մեր աչքերի մէջ այնպէս, որ մենք բոլորովին կորցրինք մեզ:

— Ասուած իմ, ինչ վատ է:

— Յանկարծ մեզ վրայ յարձակեցին մի երեք հատ գայլեր, 6, այն էլ սպիտակ գայլեր:

Մենք սկսեցինք փախչել, իսկ թէ ո՞ւր, ինքներս էլ չգիտէինք: Մեր առաջ բացեց մի մեծ և խոր վիհ, որի մէջ վիտում էին ամեն տեսակ օձեր ու կենդանիներ. նրանք մեզ նկատելով սկսեցին որոտալ, խզալ ու ճպճալանք: Մենք խելքերս կորցրինք. մեզանից մէկը գլուխը ներթեւ և անմիջապէս...

— Դու ի՞նչ արիր հոգիս. — կարեց նրան Լուսին, սարսափաց ձայնով:

— Ե՛ս, չեմ յիշում, ուշաթափւեցի և ապաջ ուշքի գալով տեսայ, որ մենք մի բարձր սարի վրայ չոքած աղօթք էինք անում: Այլ ևս չեմ յիշում, դարձնեցի:

— Ասուած իմ, ինչ վատ երազ է, ի բարին կատարի:

— Այն, վատ երազ: Լսիր Լուսի, ես կարծում եմ, որ այդ երազով բացատրւում է այն, որ հայրդ չ'պիտի համաձայնւի:...

— Ախ հայրս. — հոգոցով ասաց Լուսին, — հէնց երեկ նա մօրս հետ ծածուկ խօսում էր, ես ահանջ դրի. նա տոտում էր թէ խօսմ չեմ կարող շատը թողած՝ քիչը վերցնել. այ օրինակ, Մատոյինց Դեէնը 100 մանէթ է տալիս...

— Ես այդ շանը հոգին կ'հանեմ, թող նա հետու քաշւի: Ո՛չ Լուսի, թոյլ չեմ տայ ես, որ մի հարուստ խլի իմ ձեռքից իմ սիրունուն, ոչ, թէ և ես փողով աղքատ եմ, բայց նամուսով շատ հարուստ. ես թոյլ չեմ տայ:

— Ի՞նչ միջոց կարող ես ձեռք անել:

— Այն, որ նրան շան սատակ անել կտամ.

— Հանգիստ հոգիս, եթէ նրանք լսեն այդ բանը, երկուսիս էլ այստեղ կ'ապանեն:

— Դու անհոգ կաց, ես բոլորը կ'կարգադրեմ, միայն դու խօսքիդ պինդ եղիր. իսկ առայժմ դու դեռ գնա, կարող ես ուշանալ...

Եւ գարեգինը լցնելով Լուսիի սափորները, տեց վերջին հրաժեշտը՝ անկեղծ համբոյրի դրոշմամբ ու ճանապարհեց դէպի տուն:

II.

— Ես այլ ևս չեմ կարող սպասել, այդ մարդիքը իմ գլուխը տարել են. ես այսօր պէտք է վերջացնեմ:

— Ի՞նչ ես խօսում ան մարդ. խոմ ձի չես ծախում. ախր ես էլ մայր եմ, ես էլ գուժ ունիմ, ինձ էլ հարցրու մէկ.

— Ի՞նչ պիտի հարցնեմ, դու գնա ապուրդ եփիր: Սյապէս էին խօսում Լուսիի ծնողները: Համա-

գիւղացի Մատոյենց Ղեկնը ուղարկած լինելով իր պատգամները, սպասում էր պատասխանի. նա ուզում էր Լուսիին առնել իր որդուն՝ Զաքարի համար. նա իբրեւ հարուստ և գիւղում առաջինը՝ առաջարկել էր գլխագին 100 բուբ.:

Լուսիի մայրը հակառակ էր այդ բանին. նա ուզում էր, որ Լուսիին ամուսնացնէին Վառէենց Գարեգինի հետ, որը և սիրում էր Լուսիին: Այդ գիտեր նրա մայրը:—

Իսկ հայրը ուզում էր անպատճառ բարեկամանալ Մատոյենց Ղեկնի հետ և աղջկանը միջոցաւ էլ ցանկանում էր ստեղծել այդ, քանի որ նա էլ ուղարկել էր պատգամ, ուրեմն մերժելու էլ տեղիք չկար:

—Այ մարդ, չէ՞ որ մի քիչ էլ աղջկայ սրտով պիտի լինի:

—Այ կնիկ,—բերանը ծոմոնելով պատասխանեց մարդը,—ախր դուն էլ չե՞ս իմանում, որ իմ էլ սրտովը պիտի լինի:

—Քա ի՞նչ ես ասում, անասունս Վառէենց Գարեգինին է ուզում. դէ, նրանք էլ պատգամ են ուղարկել և համաձայնել նոյնիկ 100 մանէթ տալու: Այստեղ դու ոչինչ չես կորցնում. դու քո 100-ին խառնիր, իսկ աղջիկդ որին ուզում է թող առնէ:

—Վառէենք ինձ ի՞նչ օգուտ կարող են տալ. իսկ Մատոյենք, ճ, հազար ու մի:

—Զէ մարդ, դու լա ես արել լու չես ուզում անել. մի չորս կողմդ տես, բոլորի աղջկներն էլ իրանց ուզած աղի հետ են պսակւում. դու մեզ պիտի խայտառակես:

—Օ՛Ք, շատ երկար չեն խօսի, ես իմ բանը գիտեմ, քեզ ասի գնա ապուրդ եփիր:

Այսպէս, Լուսիի հայրը ոչ մի արամազորութիւն չունի Գարեգինին աղջիկ տալու. իսկ Լուսին միշտ աղաչում էր մօրը, պաղատում, որ ինքը բացի Գարեգինից ուրիշ ոչ ոքի չի ուզում առնել:—

Զմեռային ամպամած մի մռայլ երեկո էր. բուբն ու բորան չորս-դին սփռած իրենց ճանկերը՝ ստոնամանիք էին դարձրել ամեն մի խուլ անկիւն:

Ղեկնենց ներսի գոմում հաւաքւած մի խումբ ջահիլներ, նրա որդուն՝ Զաքարի դեկավարութեամբ՝ խօսում, վիճում էին, թէ ի՞նչ միջոցի դիմեն, որ մէջ տեղից վերացնեն Վառէենց Գարեգինին:

Այս ժողովի մասին տեղեկութիւն չունէին Զաքարի ծնողները: Մէկը ասում էր սպառնալիքներ տանք, որ յետ կենայ Լուսիից, մի ուրիշը շեշտում էր, որ անպայման պէտք է սպանել... և այսպէս, երկար վիճաբանութիւնից յետոյ բոլորը համաձայնեցին, որ սպանելը ամենակրտուկ միջոցն է: Այժմ մնում էր մտածել՝ ի՞նչ կերպ սպանել:

—Տղերք,—յանկարծ ուրախ դէմքով գոռաց մէկը,—նա այսօր քաղաք էր գնացել և հաւանաւանէ, որ դեռ չի էլ վերադարձել, արիք գնանք ճանապարհին՝ կամուրջի տակը պահւինք ու երբ գայ՝ յարձակւինք ու սպանենք:

—Դու ի՞նչ գիտես,—առարկեց մի ուրիշ երիտասարդ,—կարելի է եկել է:

—Ո՛չ, գալած չի լինի:

—Կարելի է իմանալ,—մէջ մտաւ մի ուրիշը,—մէկին ուղարկենք:

—Կարօ ջան,—ձայն տւին չորս կողմից, և Կարօն հպատակւելով ընկերների առաջարկին, շտապեց ստուգելու: Չանցած մի քանի բոպէ նա վերադարձաւ ու դեռ դռնից բղաւեց,—դէ, շտապենք, քանի ուշ չէ:—

—Ո՛րտեղից իմացար,—հետաքրքրւեց մէկը:

—Ծօ դրա ժամանակը չէ, շտապենք,—վրայ բերեց մի ուրիշը ու առաջ վազեց: Ամենքն էլ դուրս հանելով իրենց գէնքերը՝ որը ստորձանակ, որը գաշոյն, որը մեծ դանակ և միասին դուրս գալով՝ ուղևորւեցին դէպի ճանապարհի կամուրջ:

եղանակը հարգ էր. երկինքը բացել էր ու զարդարւած բիւրաւոր աստղերով՝ նազիկ այտերի նման ժպտում էր: Լուսինը պարզ գէմքով՝ բացած իր աչքերը, կարծես վճռել էր լուռ ու մունջ վկայ լինել կատարելիք ոճիրին:—

Կարծես բնութիւնն էլ նպաստում էր մեր ջանքի դոշաղներին.—մի երկու ժամ անաջ մոայլւած երկինքը փսփսեց իր դիրքը:

Ահա և կամուրջը. երիտասարդներից մի քանիսը մտան աջ կողմը, մի քանիսը՝ ձախ, իսկ մի երկուսն էլ քիչ հեռանալով՝ զարան մտան ու պահապան կանգնեցին:

Փիշերը եղաւ ժամը 10-ը, մեր ջանքները անզաղար պատգում էին իրենց որսին:

—Տղերք, հեռւից մէկը երևումէ.—ձայն արւեց զարան մտածներից մէկը:

Խեղճ Գարեգինը կարծես զգում էր գալիք վտանգը, կարծես նրա հոգին վկայում էր այդ. նա գալիս էր շատ դանդաղ ու վախկոտ քայլերով և տխուր երգում.—

«Ախ սիրունիս, եթէ մեռնեմ վաղաժամ,

Ձը կարծենաս, որ քո սիրուց բեզարած»...

Հազիւ 10—15 քայլ էր ֆնացել, որ խեղճը ոտք դներ կամուրջին, երբ լսեց մի սուր շուռ, որի ձայնի հետ դուրս պրծան արիւնսածարաւ երախտասարդներն ու շրջապատեցին նրան:

—Աման.—լսեց Գարեգինի ձայնը, որը և ընդ միշտ կորաւ սրերի հարւածների ու տարճանակների ձայների մէջ: Կիսամեռ գետին դլորւեց անմեղ զոհը ու խորը անքաշելով հանդաւ հաւիտեան:

Մարդասպանները, իրանք ևս սոսկալով իրենց արածից, անմիջապէս փախան ամենքը մի կողմ. իսկ Զաքարը, աւելի ազդւած իր արարքով, մոռացաւ ընկերներին և մէնակ ֆնալով հանդի մէջ՝ դիակի մօտ, ցնցւեց ամբողջ ժամով. նա ուզեց խօսել, բայց լեզու չկար գալիք պատգանդները:...

Իսկ լուսինը տեսնում էր այս բոլորը ու լուռ...:

Ախաբալաք, 1910 թ.

ՅԱՅԱՅԱ, ՄԱՅՈՒՆ

ՄԱՅՈՒՆ Ի ՅԱՆՆԱՅԱՆ

19.235